

Informar en democràcia

La Unió de Periodistes i la Universitat de València han organitzat “Periodistes i periodismes en democràcia”, el primer congrés al País Valencià que ha aconseguit de fer seure al voltant d’una mateixa taula professionals de la comunicació i agents implicats de tendències diverses.

Quan es duu a terme un congrés, siga quin siga el tema que s’aborda, l’atenció mediàtica sol centrar-se en el contingut, en allò que s’aporta a la ciència social, en allò d’innovador que es mostra davant l’auditori. En el cas del congrés que va tenir lloc durant la setmana del 28 de març a l’1 d’abril allò que digueren els ponents resultà rellevant, però més

transcendental encara fou allò que el congrés va aconseguir per si sol. Perquè, a través del congrés “Periodistes i periodismes en democràcia”, la Unió de Periodistes Valencians i la Universitat de València van poder fer seure al voltant d’una mateixa taula personalitats del món del periodisme (o vinculats a aquest àmbit) que, històricament, han tingut posicions irre-

conciliables. Pluralitat era la consigna que s’havien marcat els organitzadors i pluralitat va destil·lar la sala Sanchis Guarner on tenia lloc la trobada.

I això, en un ecosistema comunicatiu on encara supuren les ferides que va obrir la batalla de València (la “pallisa”, i no “batalla”, com diria Toni Mollà) i on la polarització social i política s’aguditza (encara més ara que vénen eleccions), no és pas un mèrit menor. Siga com siga, era la primera ocasió en què ocorria. Per la mateixa sala van passar el primer delegat d’*El País* al País Valencià, Manuel Muñoz; l’ex-directora de *Las Províncias* María Consuelo Reyna, asseguda al costat de la socialista Carme Alborch; el senador popular Pedro Agramunt; el sociòleg Rafa Xambó; Agnès Noguera, consellera de Prisa; l’inconfusible J. J. Pérez Benlloch; la directora de Promoció Institucional de la Generalitat, Dora Ibars... I així fins a un centenar de ponents en representació dels diversos agents que intervenen en el procés de producció comunicativa. “Només el fet d’haver congregat tot

EDUARDO MANZANA I GARCÍA POVEDA

Ximo Clemente dona instruccions als estudiants de periodisme que van col·laborar en el gabinet de premsa del congrés.

“Molt pocs mitjans es poden permetre de criticar”

Josep Lluís Gómez Mompert és catedràtic de periodisme de la Universitat de València i un dels impulsors del congrés “Periodistes i periodismes valencians en democràcia”.

—Quin és l'estat de la professió periodística a València?

—Els problemes són gairebé els mateixos que a la resta de llocs. D'una banda, hi ha un greu problema de precarietat laboral derivada de la crisi econòmica. Alhora hi ha una crisi de model de negoci que afecta molt especialment la premsa escrita. Ràdio i televisió també són en un atzucac. La diferència, respecte a uns altres indrets, és que allí hi ha més tradició democràtica i, per tant, també hi ha uns mitjans més potents que inverteixen en innovació. Ací ningú no es gasta ni un euro en R+D+i.

—Què s'ha d'entendre per R+D+i quan parlem dels mitjans de comunicació?

—D'una banda, hi ha la qüestió de la tecnologia. Però d'una altra, també hi ha la qüestió de la qualitat dels continguts, un camp en què no hem explorat gaire res. Als Estats Units, a final dels 90, es creà un projecte per a l'excel·lència del periodisme, on participaven els grans mitjans i investigadors de la universitat. Un bon exemple del desert innovador que hi ha aquí sobre això és el ciberperiodisme. No hi ha ni una vintena de persones que s'hi dediquen. En canvi, a Anglaterra, França... ja hi ha mitjans que es dediquen només a internet.

Per una altra banda, no es defensa prou la qualitat. Hem d'assumir que la gent no pagarà per un digital si no troba una cosa diferent d'allò que ja se li ofereix en obert i gratuït.

—L'excel·lència crida l'excel·lència. Quin impacte ha tingut sobre el nivell i la qualitat del periodisme que es fa al País Valencià el fet que Canal 9 haja seguit el model que ha seguit?

—Canal 9 ha tingut un efecte prou negatiu sobre la resta de mitjans. En el cas de Catalunya, TV3 i Catalunya Ràdio han acabat essent referents del model periodístic. El 99% dels periodistes que hi treballen són gent sortida de les universitats públiques, que fan productes molt superiors a allò que es veu a la resta d'Espanya. D'alguna manera, la televisió pública va crear escola. Ací, Canal 9 podria haver tingut un paper semblant, però de seguida tot aquell projecte se n'anà en orris. El PSOE va començar a ficar-hi el nas i després, amb el PP, la situació he empitjorat.

—En un país en què el poder és hegemonitzat pel PP, hi ha espai per a un quart poder independent?

—Tal com funciona ací el Partit Popular és prou difícil. El control sobre els mitjans públics és ferotge i la influència sobre els mitjans privats, amb amenaces de retirada de publicitat, és constant i en són víctimes fins i tot aquells que situaries en l'òrbita més progressista. Les necessitats de les empreses acaben condicionant el treball dels periodistes. El resultat és que al País Valencià vivim en un règim bonapartista, una mena de dictadura encoberta on tot és controlat pel govern i només es manté una

aparença de llibertat formal. Però la realitat és que molt pocs mitjans es poden permetre de criticar.

—A Catalunya un diari de la importància de *La Vanguardia* farà una versió en català. En canvi, ací la presència del català és força residual. El periodisme en català al País Valencià està condemnat a circumscriure's a la premsa local i comarcal?

—Alguns dels qui van participar en el congrés van dir que “la realitat és la que hi ha” i que per això fan els seus mitjans en castellà. A la qual cosa el sociòleg Rafa Xambó va respondre molt encertadament: “La realitat no és la que hi ha, sinó la que s'ha construït socialment i políticament.” A Catalunya hi hagué una aposta dels poders públics, però també de les empreses privades com ara *El Periódico* i els mitjans comarcals i locals —que han estat importantíssims—, i això ha creat escola. Avui dia a Catalunya no hi ha cap emissora privada que no pense a tenir almenys el 50% de la seua programació en català. Que *La Vanguardia* haja decidit de fer una edició en català significa que hi ha vist negoci i viabilitat. En canvi, ací tenim unes condicions absolutament adverses.

—Quan veurem una directora, i no un director, en un mitjà valencià? Si bé n'hi hem vist —María Consuelo Reyna...—, encara són l'excepció si tenim en compte que són les dones que exerceixen majoritàriament la professió.

—Això trigarà a equilibrar-se perquè les dones no estan disposades a donar tota la seua vida només a la professió, cosa que és un signe d'intel·ligència. Ho va explicar Milagros Pérez Olivares: arribar al càrrec a què ha arribat li va costar més anys que si fora un home, i renunciar a moltes coses de la seua vida. En el món professional periodístic ocupen càrrecs dones que o bé no tenen fills o són separades o molt grans.

Un país sense mitjans

El País Valencià ha estat incapaç de confegir una xarxa de comunicació autòctona, feta per als valencians i pels valencians. La devaluació i anorreament de Ràdio Televisió Valenciana, un mitjà que tenia com a objectiu fundacional de ser la referència dels valencians, ha reblat el clau d'una sucursalització comunicativa que es cova des dels inicis de la democràcia. En l'àmbit de la premsa, cap dels intents per a impulsar un diari o revista des d'ací no va reeixir. Si a això hi afegim que les principals capçaleres del país són de propietat forana (*Las Provincias* és del grup Vocento des que el 2000 María Consuelo Reyna se'n vengué les accions; *Levante-EMV* i *Información* és de Premsa Ibèrica, mentre que *Mediterráneo* pertany al grup d'*El Periódico*) i la penetració que tenen els diaris editats a Madrid, el resultat és un quiosc sense premsa estrictament valenciana. Passa igualment en el cas de la ràdio i la televisió, on han estat les grans cadenes espanyoles que han copat l'espai disponible. Alguns han anomenat aquest fenomen "colonialisme mediàtic". "No tenir editors propis és una de les grans mancances d'aquesta societat. En aquest moment només queden els editors de la Cartelera Turia i Eliseu Climent –reflexiona Ximo Clemente, president de la Unió de Periodistes–. Si tinguérem uns mitjans de comunicació propis i valencians, no estaríem al dictat d'unes exigències i directrius econòmiques que arriben de fora i tindríem més cintura per a adaptar-nos. Hauria estat molt interessant de crear una xarxa de mitjans valencians que ara per ara no tenim." Els resultats són desoladors pel que respecta a la presència del català als mitjans. Segons que es va palesar durant el congrés, l'ús del català es restringeix als mitjans d'àmbit local i comarcal.

aquest ventall de gent pot considerar-se un èxit", apunta Josep Lluís Gómez Mompert, catedràtic del periodisme de la UV, que lamenta que només els directors d'informatius de Canal 9 renunciaren a participar-hi. El resultat d'aquesta polifonia de veus és la fotografia més acurada feta mai al País Valencià sobre l'estat de la comunicació i de la professió periodística.

El motiu, per a assolir una fita tal, no era menor. La Unió de Periodistes Valencians celebrava trenta anys de vida, mentre que la Universitat de València commemorava els deu anys des que engegà els estudis de periodisme. L'aniversari, en realitat, s'havia de celebrar l'any passat, però precisament la defensa de l'essència del treball dels periodistes –és a dir, la llibertat d'expressió– va obligar a ajornar la cita. Quan el 2010 van començar els preparatius, la Diputació de València va decidir de retirar unes fotografies d'una exposició que la Unió de Periodistes feia al Museu Valencià de la Il·lustració i la Modernitat. El rebombori subsegüent recomanà de suspendre el projecte.

En camp minat. Aquell episodi simbolitza amb molta precisió les condicions en què els professionals dels periodisme exerceixen la seua feina al País Valencià. Hi ha espai per al quart poder en un territori on el Partit Popular hegemonitza tots els poders? Ximo Clemente, president de la Unió, opina que sí. "No crec que haja minvat el poder d'influència dels mitjans –apunta–. Simplement crec que a l'altre costat han estat capaços de fer-se una corfa molt grossa, la qual cosa els fa més immunes a allò que diuen els mitjans perquè disposen d'uns altres altaveus que fan de contrapoder." A aquest tema es va referir el veterà periodista J. J. Pérez Benlloch durant la seua intervenció al congrés. Segons l'ex-director de *Diario de Valencia* i *Noticias al día*, assistim a una concentració imparable de mitjans permesa per la llei que té com a conseqüència que els periodistes no tinguen capacitat d'elecció. Açò contribueix a la crisi del periodisme crític en qualsevol mitjà, perquè "mata el criteri, la llibertat i les ganes de combatre".

“Els periodistes necessiten editors, però els editors requereixen continguts de qualitat”, segons Elsa González

La crisi econòmica també contribueix a intensificar la pressió sobre els periodistes, segons que van manifestar la majoria dels qui exerceixen la professió, i es va verbalitzar molt clarament en la taula redona sobre periodisme econòmic. La reducció dels ingressos publicitaris fa que moltes empreses de la comunicació eviten de publicar escrits que posen en perill les firmes anunciantes. La víctima és, al remat, la qualitat de la informació. "L'instint de conservació del treball en uns mitjans que pateixen una forta precarietat supera i quasi anul·la el sentit de l'ètica dels periodistes", en opinió de Cruz Sierra, director de la web d'informació econòmica *Valenciaplaza.com*. En aquesta línia, la presidenta de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya (FAPE), Elsa González, va culpar els empresaris de la comunicació del deteriorament qualitatiu de la professió periodística, i els acusà d'actuar irresponsablement i pensant només en els beneficis. "La feina s'ha devaluat: ara paguen menys diners pel mateix treball i en pitjors condicions", va remarcar, tot recordant que l'única eixida de futur per a les empreses de la comunicació és un pacte entre editors i periodistes. "Els periodistes necessiten editors, però els editors requereixen continguts de qualitat", apuntà. Per això Ximo Clemente recorda que, "si no volem un periodisme de retalla i enganxa o merament declaratiu", cal tornar a l'"essència del periodisme": "Encendre el llum allà on és fosc, traure a la primera plana allò que es vol en l'última o simplement es vol que desaparega."

Violeta Tena